

KVINNORS RÖSTRÄTT I SVERIGE

Kulturhistoriska och
minnespolitiska essäer

Redaktörer
Christina Florin
Ulla Manns
& Kirsti Niskanen

Trycksak
3041 0865

Creative Commons Erkännande 4.0 Internationell (CC BY 4.0)

Bildmaterial kan vara upphovsrättsskyddat

Södertörns högskola
(Södertörn University)
The Library
SE-141 89 Huddinge
www.sh.se/publications

© Författarna

Omslagsbild: Ursprungligen 'A woman standing next to a flag on a sidewalk', 1918,
Library of Congress, Harris and Ewing collection.

Inga kända begränsningar för publikation.

Omslagsdesign: Jonathan Robson

Grafisk form: Per Lindblom & Jonathan Robson

Tryckt hos E-Print, Stockholm 2026

Södertörn Academic Studies 101

ISSN 1650-433X

ISBN 978-91-89962-53-8 (tryck)

ISBN 978-91-89962-54-5 (digital)

Att lära kvinnor att göra
sina röster hörda och män att lyssna.
Ett sekel av feministiskt diskursivt arbete

Karin Milles

Många, inte minst Dale Spender, har pekat på att språket är skapat av och för män, till för att främja mäns intressen.¹ Feministiskt orienterade språkvetare har visat hur patriarkatet fördelar talar-rättigheter, språkliga resurser och utbildning på ett sätt som tystar, osynliggör och nedvärderar kvinnor. Kulturellt bundna föreställningar om hur kvinnor och män ska tala, *den könskodade språk-ideologin*, har länge tvingat kvinnor att vakta sina tungor och helst inte tala alls i offentligheten. I det kristna västerlandet har regeln sin klassiska formulering i Bibelns ”kvinnan tige i församlingen”. Den föreskriver också att en riktig man inte pratar om sitt privatliv utan håller sig till opersonliga ämnen som sport, teknik och politik.²

Audre Lorde skrev att vi aldrig kan riva herrens hus med herrens redskap (“the master’s tools will never dismantle the master’s house”).³ Men språket har alltid varit en viktig del av vad Sara Ahmed kallar den feministiska verktygslådan⁴, och ända sedan rösträttskampen har feminister kämpat för att erövra, använda och förändra språket för att driva sin sak. Kvinnorörelsens kämpar har trotsat det kulturella tystandet av kvinnor och utnyttjat språket, trots dess många sexistiska uttryck och bristfälliga ordförråd, för att göra politik. Nu har emellertid tiden kommit för att också ifrågasätta det manliga privilegiet att ta plats i offentligheten, menar många. Detta utan att behöva anstränga sig för att bli förstådd i privatlivet.

¹ Dale Spender, *Man Made Language* (London: Routledge & Keegan Paul, 1980).

² Deborah Cameron, ”Gender and Ideologies”, i *The Handbook of Language, Gender, and Sexuality*, red. Susan Ehrlich, Miriam Meyerhoff, och Janet Holmes. (Malden, M.A.: Wiley-Blackwell, 2004).

³ Audre Lorde, *Sister Outsider: Essays and Speeches* (Trumansburg, N.Y.: Crossing Press, 1984), 110.

⁴ Sara Ahmed, *Living a Feminist Life* (Durham: Duke University Press, 2017).

Jag kallar insatserna för att med språkets hjälp bedriva kvinnokamp för *feministiskt diskursivt arbete*. Begreppet är en vidareutveckling av Stacey Youngs begrepp *feministisk diskursiv aktivism*.⁵ Feministisk diskursiv aktivism syftar till att förändra kulturella mönster, förutfattade meningar och tankekomplex som begränsar kvinnors liv och handlingsutrymme. Anledningen till att kalla det arbete i stället för aktivism är för att bredda begreppet till att inte bara handla om gräsrotsaktivism utan också inbegripa det arbete som har gjorts och görs av mer institutionellt förankrade organisationer som politiska partier, icke-vinstdrivande organisationer etc.

Kvinnorörelsen och feminismen har länge engagerat sig i praktiskt arbete för att ge kvinnor tillgång till och makt över språket som en resurs för frigörelse och påverkan. Dom senaste trettio åren har inflytelserika könspolitiska tänkare som Seyla Benhabib, Judith Butler, Donna Haraway och Sara Ahmed också på ett teoretiskt plan lyft språkets performativa makt och påpekat dess potential som resurs för motstånd och frigörelse.⁶

Feministiskt diskursivt arbete verkar såväl på den språkliga som på den metaspråkliga nivån och syftar till att förändra vad språket står för och skapar på ett ideologiskt plan. Det handlar om att förändra kollektiva föreställningar och diskurser kring kön genom att skapa och etablera nya språkliga praktiker och diskussioner som bygger ny förståelse kring ett enskilt fenomen där kön spelar roll. Detta arbete kompletterar klassiska feministiska krav på lagändringar och samhällsligt förankrade reformer.

Historikern Christina Florin har påpekat hur viktigt språket var för den kvinnliga rösträttsrörelsen, eftersom mycket av verksamheten byggde på verbala uttrycksformer: artiklar i tidningar, broschyrer,

⁵ Stacey Young, *Changing the Wor(l)d: Discourse, Politics, and the Feminist Movement* (London/New York: Routledge, 1997).

⁶ Seyla Benhabib, *Autonomi och gemenskap: kommunikativ etik, feminism och postmodernism* (Göteborg: Daidalos, 1992); Judith Butler, *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* (New York/London: Routledge, 1990); Judith Butler, "Det performativa könet", *Res Publica. Symposions teoretiska och litterära tidskrift* 35/36 (1997): 13–23; Donna Haraway, *Simians, cyborgs, and women* (New York: Routledge, 1991); Ahmed, *Living a Feminist Life*.

petitioner, flygblad, pjäser, böcker etcetera.⁷ Att erövra den offentliga språkarenan och få bidra i samtalet om samhällets gemensamma angelägenheter har överlag varit ett viktigt mål för feminismen rent generellt, och det är under den kvinnliga rösträttsrörelsens dagar som detta arbete börjar få kraft och riktning.

Kvinnornas rösträttsrörelse i Sverige, liksom kvinnorörelsen i stort, arbetade hårt för att förbereda kvinnor för sina nya uppgifter som medborgare. En sådan uppgift var förmågan att tala offentligt: hålla tal, delta i muntliga debatter och i politiskt beslutsfattande. Med Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt (LKPR) organiserade rörelsen kvällskurser i samhällskunskap med retorik på schemat och publicerade riktlinjer om mötesformalia.⁸ För det var inte lätt att ta till orda som kvinna, hade många konstaterat. Kvinnorna som gått i bräschén måste hjälpa skarorna som skulle komma efter.

I modern tid har också män engagerat sig i frågan om könskodade samtalskulturer. Också nu har fokus varit på kommunikativa färdigheter, om än från en annan vinkel. Problemet har här varit att mansrollen har hindrat män att öva upp förmågan att vara empatiska lyssnare och samtala om personliga ämnen. Detta har av många uppfattats som oförenligt med en traditionell manlighet. ”Där jag kommer ifrån”, säger Niko, en man jag intervjuat, ”ska du alltid vara den som äger samtalet”.

Följande kapitel är baserad på min arkivforskning om den kvinnliga rösträttsrörelsens arbete med att erövra kommunikativa färdigheter som krävs av medborgarna i samhället⁹ och min intervjustudie av den moderna samtalsmetoden ”killmiddag”, som utvecklats för att ge män färdigheter i att prata om personliga ämnen med varandra. I det här kapitlet ska jag alltså presentera ett diskursivt arbete som inte bara syftar till att kvinnor ska kunna göra sina röster hörda, utan också till att ge män en känsla för när dom

⁷ Christina Florin, *Kvinnor får röst: kön, känslor och politisk kultur i kvinnornas rösträttsrörelse* (Stockholm: Atlas, 2006), 145.

⁸ Josefin Rönnbäck, *Politikens genusgränser: den kvinnliga rösträttsrörelsen och kampen för kvinnors politiska medborgarskap 2002–1921* (Stockholm: Atlas, 2004).

⁹ Studien presenteras i sin helhet i: Karin Milles, ”Vi måste öva upp och ta mod till oss, enda sättet att sedan bli dugliga väljare”: strategiskt kommunikationsarbete inom den kvinnliga rösträttsrörelsen”, *Språk och stil* 26 (2016): 130–160.

behöver vara tysta och lyssna. Frågeställningarna som jag försöker besvara är två: Vart ledde arbetet med att få kvinnor att behärska det politiska samtalet? Och är det verkligen möjligt att krossa patriarkatet genom att lära män att lyssna på andra män?

Att ge kvinnorna röst

Svenska kvinnor har nu haft rösträtt i över hundra år. Men vägen till rösträtten blev längre än rösträttsförespråkarna hade förutsett och vägen kantades av många utmaningar och bakslag. Ett av dom viktigaste argumenten mot att kvinnorna skulle få rösträtt var att dom inte skulle klara av ansvaret som kom med det fulla medborgarskapet.

Gustaf Cederschiöld, professor i nordiska språk vid Göteborgs universitet, beskrev det så kallade ”kvinnospråket” som känslöstyrkt: ”Det är väl bekant, huru svårt kvinnor hava att foga sig i en ordentlig diskussions parlamentariska former.”¹⁰ Kvinnor var av naturen för impulsiva för att tänka efter innan dom pratade eller kunna vänta på sin tur i en diskussion, menade han. Det hände att dom använde gråt som argument i en debatt eller fick hysteriska anfall. Cederschiölds åsikter om kvinnors sämre kommunikativa färdigheter i offentligheten är en del i en könskodad språkideologi som tystar och underordnar kvinnor i samhället.¹¹ Ideologin bygger på idén att kvinnors och mäns språkbruk skiljer sig åt, och att detta beror på kvinnors och mäns skilda naturer. Det är dock ingen slump att det kvinnliga språket kännetecknas av att vara känslöstyrkt, vekt och inklämmande. Ett sådant språkbruk gör det svårt att göra sin röst hörd, att argumentera för sin sak och att delta i en politisk debatt. På så sätt blir idéer om kvinnligt och manligt språk en del av det kulturella tankegodset som underordnar kvinnorna i samhället.

Intressant nog skulle Gustav Cederschiölds syster, Maria Cederschiöld, journalist och aktiv i kvinnorörelsen, spela en roll i starten för den svenska kampen för rösträtt. Det var under det möte som ledde till grundandet av LKPR. Mötet arrangerades som svar på den

¹⁰ Gustaf Cederschiöld, *Om kvinnospråk och andra ämnen: anteckningar och reflektioner* (Lund: Gleerup, 1900), 18.

¹¹ Cameron, ”Gender and Language Ideologies”, 282.

proposition som hade lagts av den sittande regeringen och som, ifall den gick igenom, skulle ge gifta män två röster – en för sig själva och en för sin hustru. Inbjudningar hade skickats ut både till enskilda kvinnor och till föreningar med särskilt intresse för rösträttsfrågan, för nu var tid att ”hofsamt men med fasthet” kräva rösträtt, som någon uttryckte saken på mötet.¹²

Maria Cederschiöld var en av flera talare. Med sitt tal motbevisade hon sin brors fördomsfulla dom över kvinnors offentliga talande. Hon väntade på sin tur och lade sedan fram sina argument, utan att vare sig svimma eller gråta. När nu alla människor var skapta lika och rösträtt gavs till människor på grund av deras plikt-trogenhet och arbete – och kvinnor är lika plikttrogna och arbetsdugliga som männen, menade hon – borde också kvinnor få röst-rätt. ”Ju mer den politiska rösträtten proklameras som en allmän mänsklig rättighet, desto mer framträder också det orimliga i, att denna rättighet icke skulle tillfalla den ena hälften af mänskligheten”, som hon uttryckte det.¹³ Samhällets nya demokratiska vändning gjorde alltså motståndet mot kvinnlig rösträtt både otidsenligt och orättvist.

LKPR:s strategi skulle komma att gå ut på att övertyga maktens män att kvinnorna både ville och kunde axla medborgarrollen. Viljan visades genom grundandet av en mängd lokalföreningar över hela landet och undertecknandet av namnlistor. Kunnandet visades genom redan aktiva rösträttskvinnornas eget exemplariska handlande och genom en omfattande kursverksamhet.

Den kvinnliga rösträttsrörelsen verkade i en tid av stora förändringar som gav frågan medvind. Tågnätet expanderade och särskilda kvinnokupéer gjorde det möjligt för kvinnor att resa utan manligt sällskap. Utbyggda kommunikationer, billigare papper och en effektiviserad tryckteknik snabbade på spridningen av nyheter och ökade tidningsläsandet. Till detta ska läggas att nya mönster för politisk

¹² Personen som sa detta var Agda Montelius enligt referat i *Dagny*, ”Kvinnans politiska rösträtt”, 7, 1902, 173.

¹³ Maria Cederschiöld, ”Inledningsföredrag vid Fredrika-Bremerförbundets diskussionsmöte om kvinnans politiska rösträtt den 15 april 1902” (Stockholm: *Aftonbladet*, 1902): 2.

organisation och påverkansarbete hade utarbetats inom nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen.

Rösträttskvinnorna var medvetna om att det skulle krävas både mod och övning för att få igenom sina politiska krav. Taktiken formulerades i ett brev från centralpersonerna Ann Margret Holmgren till Ellen Hagen under valåret 1907: ”Vi finge hjälpas åt alla vi som tvingat oss till mål i mun. Vi måste öva upp och ta mod till oss, enda sättet att sedan bli dugliga väljare.”¹⁴ Kvinnorna skulle tränga sig ”fram vid valmötena och begära att få interpellera kandidaterna”. Om det gjordes ”systematiskt över hela landet” kunde det ha en ”stor effekt”, menade hon.

Ann Margret Holmgren förstod hur svårt det kunde vara att höja rösten under ett möte, särskilt i ett kontroversiellt ämne. Nu drogs därför ett sinnrikt system för folkbildning med kurser, handböcker och strukturerade självstudier i gång. Utbildningen kom till stånd på olika sätt. Förutom att arrangera egna kurser, diskussionsklubbar och studiecirkel, sammanställa litteraturlistor och vandringsbibliotek uppmuntrades också fristående skolor att göra detsamma. På det här sättet blev också rösträttsrörelsen en del av tidens folkbildningsarbete, där allt från nykterhetsrörelsen till socialistiska föreningar engagerade folk brett att delta i samhällets angelägenheter.¹⁵ Rörelsen för kvinnors rösträtt var inte ensam om att på detta sätt vilja ge sina medlemmar kommunikativ kompetens, till exempel gjorde arbetarrörelsen liknande insatser.¹⁶

Den här strategin var inte lika framträdande i andra länders rösträttsrörelse, vilket Lydia Wahlström, en annan av centralgestalterna inom rörelsen, påpekade i sin översikt över den svenska kvinnorörelsen.¹⁷ Men den har hittills inte fått så mycket uppmärksamhet i forskningen. Och det handlade alltså inte bara om att våga

¹⁴ Citaten hämtas ur Florin, *Kvinnor får röst*, 146.

¹⁵ Christina Florin och Josefin Rönnbäck, ”Gamla och nya rum i politiken: kvinnorösträttsrörelsen som bildningsprojekt”, i *Rösträtten 80 år: en forskarantologi*, red. Christer Jönsson (Stockholm: Justitiedepartementet, 2001).

¹⁶ Olle Josephson, red., *Arbetarna tar ordet: språk och kommunikation i tidig arbetarrörelse* (Stockholm: Carlssons, 1996).

¹⁷ Lydia Wahlström, *Den svenska kvinnorörelsen: en historisk översikt*. (Stockholm: Norstedts, 1933), 86.

kliva fram och uttrycka sin åsikt på ett enda möte, utan också om att lära sig bemästra allmänt erkända politiska mötesrutiner på ett mer grundläggande sätt – att bilda föreningar, vara ordförande, diskutera, att hålla val etcetera. Denna kompetens sågs som en nödvändig del av den nya medborgerliga identitet som kvinnor ville skaffa sig genom rösträtten.

På kurserna i samhällslära kunde vissa sammankomster ägnas helt åt att öva på deltagande i ett riksdagssammanträde. Någon fick agera talman, någon annan sköta protokollet medan resten fick bli riksdagsmän av olika politisk schattering. Så fick kvinnorna lära sig att fatta majoritetsbeslut, hålla i ordförandeklubban och att skriva protokoll. Vilket sannerligen behövdes. Gustaf Cederschiöld må ha haft fel i sak – kvinnor var inte känslostyrda våp. Däremot hade dom inte fått samma övning som männen i riksdagen: skolan hade inte förberett dom, samhällets hade inte gett övning i större eller mindre sammanhang.

Också själva det politiska rösträttsarbetet var skolande. Att gå in i och bli aktiv i en lokal rösträttsförening gav en medlem praktisk övning i hur demokratisk planering, beredning och beslutsfattande gick till. På agendan stod allt som oftast rösträtten. Kvinnorna lärde sig sålunda att diskutera – och på köpet blev dom skickliga på att argumentera för sin rätt. Ansträngningarna som gjordes är en del av *det feministiska diskursiva arbetet*, att av politiska skäl göra medvetna insatser för att förändra språk och språkbruk.¹⁸

Kursen i samhällskunskap

När skymningen föll den 21 oktober 1907 stod dörrarna till Real-läroverkets högtidssal på Roslagsgatan i Stockholm öppna. Kvinnorna som tog sig dit fick visa upp sina biljetter och stiga in i salen för att bänka sig. När klockan var slagen blev kursledaren fram och välkomnade deltagarna. Kursen i samhällslära hade satt i gång.

¹⁸ Karin Milles, "Slidkrans, mansplain och Adam Berit: diskursivt arbete som begreppsutveckling och PR-trick.", i *Svenskans beskrivning 37: förhandlingar vid trettiosjunde sammankomsten*, red. Saara Haapamäki, Ludvig Forsman, och Linda Huldén (Åbo: Åbo akademi, 2019), 24–38.

Arkiverade handlingar från LKPR¹⁹ visar att kurserna som hölls var framgångsrika och innehöll både praktiska mötesövningar och skickliga föreläsare som hämtades både från dom egna leden och från rösträttskvinnornas nätverk. Den första kursen hölls alltså i Stockholm 1907. Drivande i förslagetets realisering var Anna Whitlock, då ordförande i föreningen. Anna Whitlock var starkt engagerad i utbildningsfrågor och ”Upplysningsarbetet hade varit hennes specialitet”, skriver Birgitta Ney.²⁰ För eftervärlden är Anna Whitlock kanske mest känd som grundare av den Whitlockska samskolan (vid den här tiden kallad Stockholms nya samskola). I samskolan gick pojkar och flickor tillsammans och fick undervisning enligt en ny progressiv pedagogik med lärandet i centrum och aktivt elevinflytande men slopad kristendomsundervisning. Skolformen hade hon utvecklat tillsammans med Ellen Key.

Initiativet startade med ett utskick till föreningens medlemmar, till stor del ägnat åt att argumentera för vikten av att initiera ”upplysningsarbete” bland landets kvinnor. Utskicket både smickrade och vädjade till medlemmarnas ansvarskänsla:

De kvinnliga rösträttsföreningarnas medlemmar kunna med skäl betraktas som de samhälleligt mest vakna, arbetsvilliga och mest kunskapsförstående bland våra kvinnor. Därför böra de vara de första att tillägna sig de insikter, som fordras för att kvinnornas inflytande på samhällslivet skall bära god och riklig frukt. De skola i sin ordning föra upplysningsarbetet vidare till nya kretsar av kvinnor.²¹

I citatet skymtar också den för folkbildningstanken så viktiga aspekten att få kunskaper att sprida sig som ringar på vattnet: kvinnor som gått kurserna skulle inte nöja sig med att använda kunskaperna utan också aktivt arbeta på vidare spridning, så att alla kvinnor i förlängningen kunde bli upplysta. Cirkuläret beskrev även kursernas

¹⁹ Protokoll och koncept från LKPR och FKPR i Stockholm, Riksarkivet.

²⁰ Birgitta Ney, ”Osynliga förbindelser: om kvinnliga journalisters dolda insats i rösträttskampen”, i *Rösträtten 80 år: en forskarantologi*, red. Christer Jönsson (Stockholm: Justitiedepartementet, 2001), 38.

²¹ Riksarkivet. De kvinnliga rösträttsrörelsernas arkiv, Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt, cirkulär nr 1 (1907): 1–2.

innehåll och upplägg. Under hösten annonserade organisationen om kursen i ett par tidningar.

Stockholmskursen pågick i ett halvår, från oktober till maj, med två träffar varje vecka, två timmar varje kväll. Varje session var uppdelad i två, där en timme var en föreläsning och den andra baserades på aktivt deltagande. Ungefär etthundra kvinnor fullföljde kursen i sin helhet. En hel del av kursen ägnades åt mötesfärdigheter. Vissa föreläsningar ägnades åt teoretisk kunskap om konsten att tala inför publik och delta i offentliga förhandlingar. Men den kanske viktigaste delen av kursen var praktiska övningar: guidade diskussioner om givna teman och fiktiva kommunfullmäktigemöten, valmöten och möten i riksdagens andra kammare.

Kursen avslutades med en fest på Skansens högloft. Fredrika Bremer-förbundets tidskrift *Dagny* ägnade en helsida åt att beskriva kursen och festen. Artikeln lyfter särskilt fram hur värdefulla övningarna varit:

Af särdeles stort intresse hafva de praktiska öfningarna varit, hvilka bland annat omfattat fingerade valmöten, fingerade stadsfullmäktigesammanträden, fingerade sammanträden i riksdagens andra kammare med dithörande utskottsarbete samt öfning i den proportionella valmetoden.²²

Tryckta handledningar

Möten är en mycket formaliserad form av interaktion med många regler för hur saker ska göras och vid den här tiden fanns det ett antal skriftliga manualer i ämnet. I vilken utsträckning dessa användes i den kvinnliga rösträtten har varit svårt att avgöra. Men LKPR producerade och spred också egna handledningar, speciellt anpassade till rösträttsrörelsens behov. I dessa fanns dels mötesformalia mer allmänt, dels mer specifika instruktioner som gällde hur relationen mellan landsföreningen och lokalföreningarna, exempelvis vad gällde centralt fattade beslut, skulle skötas.

²² *Dagny*, "Vinterns kurs i samhällslära i Stockholm. Den sista föreläsningen och afskedssamkvämet på Skansen", 18, 1908, 254.

En av dessa broschyrer hette *Sättet att bilda rösträttsföreningar och att leda förhandlingar*. Den trycktes 1911. Det är en kort bok, endast fyra sidor, som kortfattat och i kronologisk ordning beskriver sättet att bilda en förening: hur det går till att sammankalla till det första mötet, att utse en ordförande, välja styrelse etc. Den inleds så här: ”En eller flera kvinnor, som äro villiga att taga initiativ till rösträttsförenings bildande”, och något stycke ner står det att ”En av inbjudarinnorna öppnar mötet”.²³ Den som begär ordet ska säga ”fru-” eller ”fröken-ordförande”.²⁴ Det verkar dock inte förut-sättas att föreningen är en uteslutande kvinnlig angelägenhet, eftersom det angående öppet val står så här: ”huruvida mötet väljer henne (eller honom) till den ifrågavarande befattningen”.²⁵

Lokalföreningen i Strängnäs

Lokalföreningen i Strängnäs utgör ett belysande exempel på hur LKPR:s kursverksamhet såg ut och fungerade.

Den tredje december 1909 satt kvinnorna i Föreningen för kvinnans politiska rösträtt i Strängnäs i möte. Första frågan på dagordningen handlade om mjölk och diskussionen rörde hur allmänheten skulle få tillgång till ”god och ren” sådan – det vill säga fri från tuberkelbakterier. Tuberkulosen härjade i landet så det var ingen slump att sjukdomen gjorde sig påmind också som sista dagordningspunkt: då skulle anläggandet av ett tuberkuloshem diskuteras. Men innan dess hade också egnahemsfrågan avhandlats och mötet beslutade författa ”ett uttalande från föreningen att priset på tomtorna bör sättas så lågt som möjligt”.²⁶

Uttalandet skickades aldrig. Det hade aldrig varit meningen – för mötet var fiktivt och en följd av att föreningen hörsammat uppmaningen att arrangera kurser. Föreningen lämnade efter sig ett välorganiserat arkiv som lät eftervärlden bekanta sig närmare med

²³ Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt, *Sättet att bilda rösträttsföreningar och att leda förhandlingar* (1911), 1.

²⁴ *Ibid.*, 2.

²⁵ *Ibid.*, 3.

²⁶ Riksarkivet. De kvinnliga rösträttsrörelsernas arkiv. Föreningen för kvinnans politiska rösträtt i Strängnäs, protokoll 3 december 1909.

arbetet att lära kvinnor att enligt tales- och möteskonstens alla regler höja sina röster och säga sin mening.

Strängnäs är en ort vid Mälarens södra strand, belägen ungefär mellan Eskilstuna och Södertälje. Vid förra sekelskiftet hade staden drygt tvåtusen invånare. Efter ett besök av Ann Margret Holmgren 1906 bildade ett drygt trettio-tal kvinnor där en lokal rösträttsförening som sedan var aktiv ända till rösträttens införande. Medlemsantalet varierade under åren och uppgick som mest till åttio. Medlemsregistret innehåller totalt 117 namn. Föreningens ordförande var allt som oftast Augusta Widebeck, en välkänd kvinna i Strängnäs som också var engagerad i nykterhetsrörelsen.²⁷ Två andra ledamöter är också värda att nämna: Ninni Huldt, som tidvis var sekreterare och kassör, och Eva Sack. Dessa två valdes så småningom in i stadsfullmäktige.²⁸

Föreningen hade ofta fortbildning på programmet. Året efter det fiktiva statsfullmäktigesammanträdet arrangerades en studiecirkel med ämnet landstingsval och mot slutet av föreningens livstid, 1919, startade medlemmarna något som kallas ”sociala kurser” efter mönster från Stockholm. Så visst hade medlemmarna möjlighet att öva. Dessutom innebar själva föreningslivet, särskilt för styrelseledamöterna, god övning i hur deltagandet i formella möten gick till. Många av ledamöterna hade säkert någon utbildning, särskilt ledamöter som hade styrelseuppdrag. Ordföranden Augusta Widebeck hade erfarenhet från nykterhetsrörelsen och eftersom stavningen och ordningen i protokollen från arkivet är felfria får vi sluta oss till att sekreterarna hade god utbildning på förhand. Detta berodde förmodligen på klass, då kvinnor i rösträttsrörelsen i första hand kom från borgerliga kretsar.

Rösträttsrörelsen hade alltså många medlemmar som redan hade kunskap om mötesteknik. Detta kan ha både underlättat och försvårat lärandet inom lokalföreningen. Underlättats av tillgången till kompetenta personer som kunde fungera som förebilder och leda övningar och kurser för mindre skickliga. Försvårat, eftersom

²⁷ Margit Garefelt, *Augusta Widebeck: legendarisk banbrytare. Strängnäs gilles skrifter 16* (Strängnäs: Strängnäs gille, 1979), 9.

²⁸ *Ibid.*, 18; *Dagny*, ”Våra kvinnliga stadsfullmäktige”, 51 (1910): 589.

redan skickliga kvinnor utsågs till viktigare befattningar och därmed inte gav otränade möjlighet att praktisera.

När rösträtten slutligen vanns och kvinnorna 1921 för första gången kunde rösta och bli invalda i riksdagen kunde LKPR och dess lokalföreningar äntligen fira – och läggas ner. Under åren hade landsföreningen och dom många lokalföreningarna hållit möten, arrangerat fester, basarer, föreläsningar, namninsamlingar och studiecirklar. Rösträttskvinnorna hade arrangerat eller deltagit i centralstyrelsemöten och kongresser. Aldrig tidigare hade så många kvinnor fått övning och vana i att arrangera sammankomster, ta till orda i större sammanhang och delta i formella möten med diskussioner i allt från mjölk tillgång till priset på kaffebiljetter. Nu hade dom fått rätten att säga sin mening och kunskaper i hur detta gjordes på ett korrekt sätt.

Det medvetna feministiska diskursiva arbetet hade alltså gått emot den könskodade språkideologin som dikterade att kvinnor skulle tiga i församlingen och som i sin förlängning fungerade (och alltså idag fungerar) som ett effektivt redskap att hålla kvinnor ifrån offentligheten och den politiska makten.

Killmiddag: att lära män vänta på sin tur

Den könskodade språkideologin handlar inte bara om kvinnors språkbruk, utan också om männens. Könsordningen arbetar för att hålla kvinnorna underordnade männen och ifrån makten. Detta är, enligt Yvonne Hirdman, den ena av dess principer, hierarkiseringen. Men denna vilar på principen om isärhållandet, olikheten.²⁹ Detta gör att det manliga språkbruket definieras som motsatsen till det kvinnliga språkbruket. Så om den könskodade språkideologin säger att kvinnornas språk är känslöstyrkt, vekt och inläggande ska det manliga språkbruket vara det motsatta. Det vardagliga pratet om privat och familjeliv, känslor och personliga erfarenheter, är förbehållet kvinnorna.

Dessa idéer har dock börjat ifrågasättas och ett diskursivt arbete att förändra också männens tillgång till samtalskulturens alla resur-

²⁹ Yvonne Hirdman, "Genussystemet", *Tidskrift för genusvetenskap* 9, nr. 3 (1988): 49–63.

ser har påbörjats. Men är detta *feministiskt* diskursivt arbete – det vill säga kommer det hjälpa till att vidga också kvinnornas samtalskulturella manöverutrymme? Om detta handlar det följande.

Före sin första killmiddag var Anders nervös – hur skulle det bli att dela med sig av sitt innersta, att tala om känslor med andra män? Efteråt var han nästan euforisk. Det var verkligen en skön känsla. Det gick från oro till glädje, berättar han för mig.³⁰

Anders är i fyrtioårsåldern och starkt engagerad i frågor om manlighet och menar att exempelvis mäns våld mot kvinnor är mäns – ja, alla mäns – ansvar. Han tror att det finns något i det faktum att kvinnor har så många fler sammanhang där dom kan tala med varandra – bokcirklar, träning etc. – som gör att kvinnor så sällan är våldsverkare. Kvinnor kan tala om sina problem och det gör att dom har lättare att hantera också svåra känslor och inte behöver ta till nävarna.

Numera leder han också själv så kallade killmiddagssamtal. Projektet *killmiddag* startades 2017. Det är ingen slump att det är årsbarn med #metoo-kampanjen, men projektets historia kan spåras längre tillbaka. Projektet kan ses som ett svar på den diskussion kring samtycke, sexuellt våld och maskulinitetsnormer som förts i Sverige egentligen sedan 1970-talet, men kanske framför allt sedan 2010 då hashtaggen *prataomdet* dök upp i samband med Assange-affären. Killmiddag är en samtalsbaserad metod att förändra maskulinitetsnormer som utarbetades av Make Equal, en svensk insamlingsstiftelse som driver ett flertal projekt med bäring på jämställdhet.³¹ Vi har alltså rest hundra år fram i tiden, till 2020-talet. Vi lever fortfarande i en värld där idén om separata kvinno- och mansliv regerar och där den könskodade språkideologin arbetar med olika uppsättningar regler för kvinnor och män när det handlar om att tala och interagera. Kvinnor pratar känslor och privatliv med varandra. Män tiger, lider och slåss. De vittgående problemen med det könskodade språket och språkkonventionerna uppmärksam-

—

³⁰ Jag har intervjuat Anders och tre andra män i ett projekt med syfte att undersöka killmiddagarna som samtal. Anders namn, liksom dom andra informanternas, är fingerat.

³¹ Stiftelsens hemsida: <https://makeequal.se/>.

mades av rösträttskvinnorna. Och det har uppmärksammats av jämställdhetsivrare män, idag. Vad kan göras för att inte vare sig prata förbi varandra eller hindra kvinnor från att göra sina röster hörda?

Sverige ligger långt fram när det gäller jämställdhet och kommer alltid högt i internationella rankingar. I den senaste rankingen, 2022, är vi femma i världen.³² Men även om vi kommit långt blir kvinnor fortfarande mördade och våldtagna, och många män utsätts för andra mäns våld. Män tar också sitt liv i högre utsträckning än kvinnor. Fortfarande är det män som sitter på den mesta formella makten i Sverige, kvinnor tjänar mindre än män, står för mer av det obetalda hemarbetet och är sjukare än män. Det finns alltså fortfarande mycket att göra.

Och ända sedan kvinnorörelsens allra första början har den arbetat för att engagera också männen i kampen för ett jämställt samhälle.³³ Men hur ska detta göras? Många analyser av läget lägger ansvaret inte på männen men på dom maskulinitetsnormer, reglerna för hur en man ska vara, som finns i samhället. Att det är dom som återskapar den här tröstlösa cirkeln av våld och oberättigad maktutövning mot kvinnor och mot män som anses mindre värda.³⁴

Killmiddag, en metod

Metoden består av skrivna riktlinjer hur ledning och deltagandet i dessa enkönade samtal ska gå till och ger också förslag på teman, exempelvis vänskap, sårbarhet eller porr, som samtalen kan ta upp.³⁵ Men det här är ju inget nytt, redan under sjuttitalets kvinnorörelse fanns en parallell mansrörelse med mansgrupper som försökte

³² World Economic Forum, Global Gender Gap Report 2022, https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2022.pdf (Tillgänglig 24 augusti 2022).

³³ Florin, *Kvinnor får röst*; Ulla Manns, *Upp systrar, väpnar er! Kön och politik i svensk 1800-talsfeminism* (Stockholm: Atlas akademi, 2005).

³⁴ R.W. Connell, *Maskuliniteter* (Göteborg: Daidalos, 2008); Terry E. Kupers, "Toxic masculinity as a barrier to mental health treatment in prison", *Journal of Clinical Psychology* 61, nr. 6 (2001): 713–724; Niclas Järvklo, *Den nye mannen: statlig maskulinitetspolitik i Sverige från 1980-talet till 2020-talet* (Stockholm: Stockholms universitet, 2022).

³⁵ Make Equal, *#Killmiddag*. http://www.killmiddag.se/pdf/svenska/alla_samtals_guider.pdf.

förändra manlighetsidealen.³⁶ Killmiddag kan ses som en fortsättning på denna rörelse. Metoden fick mycket uppmärksamhet 2017 när den startade, och sedan dess har många killmiddagar arrangerats över hela landet. Under pandemin blev middagarna ofta digitala. Den har också utvecklats till att användas på fängelser och har exporterats till länder som Kenya, Vietnam, Albanien och Bangladesh. Utomlands kallas metoden #globalguytalk. Internationellt finns det också syskonprojekt, som #evryman.³⁷

Det finns ett oerhört stort behov hos män att få samtala tillsammans, menar Anders. Han är en av männen som jag intervjuade för att beskriva metoden som samtalskultur. Han var en som svarade när jag letade efter deltagare i killmiddagar som kunde berätta hur samtalen gick till – och vad dom betydde för deltagarna.

Anders påpekar att det är viktigt att samtalen går på djupet och att dom inte blir abstrakta diskussioner. Vissa ämnen skapar väldigt mycket känslor, berättar han. Många deltagare berättar om ilska och sorg. Sorg är ett ämne där många män skulle behöva gråta floder, menar han. Också längtan efter förtrolighet och intimitet kan vara mycket stark hos deltagarna. Här kan det handla om längtan både på ett psykologiskt och ett kroppsligt plan, och det kan vara längtan efter en frånvarande pappa eller den partner som dom lever med. Men det kan också vara deltagare som blir arga.

Maskulinitet och samtalets betydelse

Att använda intima samtal för att främja ett bättre jag är en del av ett modernt sätt att leva, menar Eva Illouz.³⁸ Det är också en metod som utvecklats och används i olika delar av samhället, i till exempel gruppterapi och feministiska medvetandehöjande grupper. Det är alltså inget nytt att samlas för att diskutera djupa existentiella frågor. Men här är det uttryckligen kopplat till idéer om maskulinitet – detta är inte bara ett sätt att utvecklas som person; det här är ett nytt sätt att vara man. En mer modern, feministisk man.

³⁶ Helena Hill, *Befria mannen! Idéer om förtryck, frigörelse och förändring hos en svensk mansrörelse under 1970- och tidigt 1980-tal.* (Umeå: h:ström - Text & kultur, 2007).

³⁷ Websidan Evryman finns tillgänglig på länken: <https://evryman.com/>.

³⁸ Eva Illouz, *Saving the modern soul: therapy, emotions, and the culture of self-help* (California: University of Berkeley, 2008).

Året innan #metoo-kampanjen fick journalisten Åsa Beckman stor uppmärksamhet för sin uppmaning till kvinnor att frågestrejka. Krönikan handlade om mäns tystnad i privata samtal. Män måste lära sig att prata fram kvinnor, menade hon. Kan problemet vara att män inte kan tala om personliga ämnen, att dom har svårt att visa sig sårbara och öppna upp?³⁹ Så om svenska kvinnokämpar i historien och dagens feminister länge har kämpat för att kvinnor ska ta och få rätt att synas och höras i offentligheten, så har vi i dag också en diskussion som rör mäns samtalsmönster och hur dom bidrar till kvinnors fortsatta underordning. Genom att delta i arrangerade, manligt separatistiska samtal, ges män inte bara chansen att diskutera och omförhandla normer för acceptabel maskulinitet utan männen får också utbildning i hur dom ska göra det på ett icke-hierarkiskt, icke-konfrontativt sätt (#killmiddag n.d.).

Maskulinitetsforskare menar att patriarkala strukturer skapas genom att män kan skaffa social status genom att uppvisa dominant beteende och utöva våld mot kvinnor och män som avviker från normen, exempelvis homosexuella män. Den så kallade *toxiska*, giftiga, *manligheten*, är dålig för alla, inklusive männen som uppvisar den.⁴⁰

Men det finns också forskare som identifierat en ny sorts maskulinitet på frammarsch i olika sammanhang, en inkluderande maskulinitet.⁴¹ Denna maskulinitet tillåter män att visa känslor och sårbarhet och vara nära andra män. Den kräver heller inte att mannen ska försöka dominera andra män och kvinnor.

Exempelvis finns det svenska män som aktivt söker och utvecklar varma vänskaper med andra män. Inspirerad av Klara Goedeckes studie av en grupp sådana män, som hon menar bedriver en *könskodad vänskapspolitik*,⁴² menar jag att killmiddag kan beskrivas som en *könskodad samtalspolitik* – det vill säga tron på att samtal mellan män i en inkluderande och varm miljö kan bidra till att skapa mer

³⁹ Åsa Beckman, "Kvinnor, nu är det verkligen dags att börja frågestrejka," *Dagens Nyheter*, 2 september 2016, s. 13.

⁴⁰ Kupers, "Toxic masculinity as a barrier to mental health treatment in prison".

⁴¹ Eric Anderson, *Inclusive Masculinity* (New York: Routledge, 2009).

⁴² Klara Goedecke, *Other guys don't hang out like this: gendered friendship politics among Swedish, middle-class men* (Uppsala: Uppsala universitet, 2018).

empatiska och känslomässigt mogna män, alltså en samtalskultur som producerar en ny, mer inkluderande manlighet.

Killsamtalets ABC

Den här samtalskulturen handlar inte bara om *vad* män talar om, utan också *hur*. Riktlinjerna för killmiddagarna beskriver hur samtalen ska skapa ett tryggt sammanhang som tillåter deltagarna att dela med sig av erfarenheter och tankar.

Men hur fungerar det egentligen? Intervjuerna visar på två saker. För det första har killmiddagssamtalen faktiskt makten att omförhandla den könskodade språkideologin som säger att män ska hålla tyst när det kommer till privata angelägenheter och, om dom talar, dominera i samtalet. Killmiddagssamtalen presenterar ett nytt sätt att tala, en ny samarbetsinriktad samtalskultur som inkluderar att lyssna på andra och försöka dela ordet jämnt. Så här talar den nya, inkluderande mannen. För det andra har samtalen knappast någon möjlighet att ifrågasätta eller bryta upp själva uppdelningen i manligt och kvinnligt, eftersom samtalsämnen hela tiden cirklar kring män och deras maskulinitet.

Killmiddagssamtalen är relativt styrda – i vilken ordning saker ska göras och vilka samtalsämnen som är lämpliga är bestämt, och gruppen ska själv utse en moderator som ser till att reglerna följs. Ibland används en sak – en pinne eller något som går att hålla i handen – för att markera vem som har ordet. Den som håller i saken har rätt att tala, och alla andra ska lyssna. Ibland används ett tidtagarur för att dela rättvist på talutrymmet.⁴³ Reglerna motsvarar i stort sett normer som används i andra former av terapeutiska gruppamtalsmetoder som utvecklats och används inom gruppterapi och feministiska medvetandehöjande grupper och liknar instruktionerna för trygga rum på sociala medier. Reglerna är också till för att främja möjligheten att dela med sig av personliga och möjligtvis känsliga erfarenheter och känslor. Anders menar att moderatorn här spelar en nyckelroll. När Anders är moderator brukar han börja samtalen med att berätta något självupplevt. Det

⁴³ Make Equal, ”#Killmiddag, instruktionsbladet”, <http://www.killmiddag.se/pdf/svenska/Killmiddag-instruktionsbladet.pdf>.

händer mycket i huvudet när vi lyssnar på andra, och det kan vara lättare att öppna upp ifall någon annan gått före, menar han. Berättelserundor där människor turas om att berätta personliga historier där varje ny berättelse anknyter till någon aspekt i den föregående är vanliga – det är så ämnen ofta växer fram i ett fritt och vardagligt samtal.

Och i det här fallet är det män som tillsammans börjar berätta historier om sina känslor och personliga rädslor. Konversationskonceptet här är alltså bara att använda en vanlig samtalsvana, som används i det vanliga livet och varje dag. Men skillnaden här är att moderatorns val av berättelse är kopplad till ett förbestämt tema som sedan kan fördjupas och utvecklas av deltagarna.

Gruppen ska komma överens om hur ordet ska fördelas, det är viktigt att alla ges möjlighet att komma till tals. Deltagarna uppmuntras att inte avbryta varandra och att lyssna, att inte döma och ifrågasätta andra deltagare. Sedan ges ett konkret tips: ”En bra grej är att låta minst 2 personer prata innan du ber om ordet igen.” Ett underliggande antagande är alltså att män har problem med att lyssna på andra och är benägna att dominera i samtal. Anders har en klocka som hjälper honom att fördela tiden rättvist. Den sätter han när någon börjar prata, och så ringer den när tiden är ute. Det är viktigt att alla får lika mycket utrymme, menar han.

Killmiddagsmetoden uppmuntrar därmed ett nytt sätt att tala för män i grupp. Berättelserundornas kraft är alltså att gradvis omförhandla dom sociala värderingar som är knutna till olika typer av beteenden, känslor och identiteter bland deltagarna. Eftersom vi är sociala djur och kopierar varandras beteende kan männen i detta trygga sammanhang pröva på att prata på ett nytt sätt med varandra. Oscar, som också är en av dom jag har intervjuat, uttrycker det så här:

Om jag visar att jag kan öppet säga att jag har varit ledsen någon gång, eller att jag har varit väldigt väldigt glad, eller att man har haft en personlig historia att berätta så tror jag det är lättare för dom andra att göra det också. /.../ Det blir som en, det blir som en kedjereaktion ...

Med lite draghjälp från en moderator som sätter ton och väljer ämne så kan män vänja sig att prata om känslor i stället för om den senaste golfrundan eller en politik.

Samtalets baksidor

Killmiddagsmetoden är inte utan problem. Männens jag intervjuat berättar att dom tydliga reglerna för turordning kan kännas obekväma eller konstiga. Att inte få anknyta till en annans historia, bryta in och kommentera kan kännas konstlat. När någon berättar något väldigt privat, kanske delar med sig av ett plågsamt minne eller berättar om en smärtsam erfarenhet är det jobbigt att inte spontant få bryta in och säga något: ”det finns liksom inga regler, steg, för hur man ska bemöta om nån har delat med sej av nåt svårt”, säger Niko, min tredje informant, han som uppfostrats till att alltid ”äga” ett samtal. Och då är det frågan vad delandet har för effekt. ”Det får inte bearbetas”, säger han.

Kanske är det också svårt att få männen som behöver samtalen som mest att komma. Anders tror att det finns en risk att männen som vågar delta i killmiddagar redan kan och tycker om att samtala om känsliga och nära ämnen. Fast Anders lägger till att varje man som kommer till ett samtal är ett steg i rätt riktning.

Andreas, den fjärde mannen som jag intervjuat, pekar på en baksida med att killmiddagarna tidvis kan kännas helt rätt i tiden. Då kan det bli för mycket fokus på att det ger social status att gå på killmiddag i vissa kretsar, för vissa ”medvetna snubbar” – som han kallar dessa män. Så hur gör vi för att folk inte använder killmiddagarna för att bättra på sin image? Det får ju inte bli så att ”nån gör hemska saker å sen går på killmiddag och så är allt bra”, säger han. Det är också tveksamt om killmiddagarna kan motverka föreställningen om könade samtalsmönster, om maskulint och feminint. Kanske utvecklar samtalen den könskodade samtalsideologin så att männen som deltar utvecklar en *ny* men fortfarande *manligt* kodad samtalsstil, inget annat. Detta kan förstärka den traditionella tanken att män och kvinnor talar på olika sätt bara för att dom är kvinnor och män.

Att det bara är män som samlas för att prata lägger också krokben för killmiddagssamtalens feministiska strävan att ge kvinnor mer plats. ”Vad är det för saker som jag som man behöver träna på? Jo, jag behöver träna på att lyssna mer på kvinnor, jag behöver träna på att ge mer, alltså, kvinnor mer plats. Å sen då jag är här å jag tränar på att lyssna på män, å jag tränar på att ge män plats”, säger Niko. Hans påpekande belyser väl det separatistiska manssamtalets paradox. Att enkönade samtal för att ifrågasätta idén om en särskild manlig identitet förstärker idén om en särskild manlig identitet. Niko misstänker att detta kan göra samtalen kontraproduktiva. Det är naturligtvis inte möjligt att öva på att ge kvinnor mer interaktionellt utrymme och att lära sig lyssna på kvinnor i ett enkönat manligt sammanhang. Kanske är allt samtalen gör att främja en varm och mysig känsla av att vara män tillsammans. Att få män att stötta varandra, att stötta andra män.

Killmiddagssamtalen förstärker alltså *homosocialiteten*, icke-sexuella relationer mellan män som upprätthåller mäns överordning och makt.⁴⁴ Det här går naturligtvis tvärs emot killmiddagssamtalens strävan att sprida en ny inkluderande manlighet som inte kräver av männen att dom ska underordna kvinnor. Det är en manlighet som är inkluderande gentemot andra män, men inte nödvändigtvis kvinnor.

Killmiddagssamtalen använder konventionella samtalsredskap som samtalsmoderatorer, talarturordning och tydliga regler om att samtalsdeltagarna ska dela med sig av sitt privatliv, visa hänsyn och lyssna till varandra för att låta män öva på att vara en ny typ av man, visa upp en ny manlighet – som inte kräver ett dominant beteende. Metoden kan bidra till att omförhandla den könskodade språkideologin som säger att män ska tala på ett särskilt sätt och utveckla en ny manlig samtalsstil som är mindre inriktad på att dominera och

—
⁴⁴ Jean Lipman-Blumen, ”Toward a Homosocial Theory of Sex Roles: An Explanation of the Sex Segregation of Social Institutions”, *Signs: The Journal of Women in Culture and Society* 1, nr. 3, *Women and the Workplace: The Implication of Occupational Segregation* (1976): 15–31; Eve Kosofsky Sedgwick, *Between Men: English Literature and Male Homosocial Desire* (New York: Columbia University Press, 1985).

mer inriktad på empatiskt lyssnande än den traditionellt manliga samtalsstilen har varit.

Men det är en samtalsstil som övas i ett enkönat sammanhang, i ett sammanhang där maskulinitet bokstavligt talat är på agendan. Vad är det som säger att denna nya samtalsstil kommer att användas utanför detta mycket speciella sammanhang – ett enkönat manligt sammanhang med tydliga regler och en moderator med rätt att ingripa? Exempelvis i samtal med kvinnor?

Slutsats

Feminister har länge ifrågasatt och försökt förändra den könskodade språkideologin som hindrat kvinnor från att säga sin mening och göra sina röster hörda och samtidigt främjat mäns rätt att höras och dominera.

Den kvinnliga rösträttsrörelsen arbetade under det tidiga 1900-talet medvetet för att lära kvinnor bemästra mötessamtalet med alla dess krav på formalia och speciella samtalsformer. På liknande sätt arbetar dagens feminister med att lära män dela med sig av personliga erfarenheter på ett lyssnande och icke-hierarkiskt sätt. Kvinnorna ska alltså ta till orda i offentligheten och män öppna upp i det privata.

Men så länge idén om kvinnlighet och manlighet som två skilda identitetspositioner, olika sätt att vara och bete sig, ständigt återskapas förhindras sann jämställdhet när kvinnor och män ska tala samman.

Kapitlet inleddes med Audre Lorde och hennes påpekande att det inte går att riva ner herrens hus med herrens redskap.⁴⁵ Men om språk är ett verktyg, ursprungligen konstruerat för att tillgodose mäns behov och önskningar, menar jag att feminister inte bara har införskaffat det till sin feministiska verktygslåda, utan dom har också tagit kontroll över det och utvecklat det så att det passar deras behov. Också män har börjat diskutera ifall språket ska användas till mer än att tillskanska sig makt och att dominera, det visar exemplet med killmiddagar prov på.

För att bygga vidare på Lordes metafor har kvinnorna i den tidiga kvinnorörelsen inte bara påbörjat det svåra arbetet med att riva ned

⁴⁵ Lorde, *Sister Outsider*, 110.

patriarkatets hus, utan har också lyckats bygga ett eget, ett hus som i slutändan kanske har plats inte bara för kvinnor, utan för människor av alla kön. Men hur är det med männen? Det är en öppen fråga ifall männen är intresserade av att kliva in genom det nya husets dörr, eller kommer att vilja bo för sig själva.

Litteratur och källor

Litteratur

- Ahmed, Sara. *Living a Feminist Life*. Durham: Duke University Press, 2017.
- Anderson, Eric. *Inclusive Masculinity*. New York: Routledge, 2009.
- Beckman, Åsa. "Kvinnor, nu är det verkligen dags att börja frågestrejka". *Dagens Nyheter*, 2 september 2016, s. 13.
- Benhabib, Seyla. *Autonomi och gemenskap: kommunikativ etik, feminism och postmodernism*. Daidalos: Göteborg, 1992.
- Butler, Judith. *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York & London: Routledge, 1990.
- Butler, Judith. "Det performativa könet". *Res Publica. Symposions teoretiska och litterära tidskrift* 35/36 (1997): 13–23.
- Cameron, Deborah. "Gender and Language Ideologies". I *The Handbook of Language, Gender and Sexuality*, red. Susan Ehrlich, Miriam Meyerhoff, och Janet Holmes, 281–296. Malden, M.A. Wiley-Blackwell, 2014.
- Cederschiöld, Gustaf. *Om kvinnospråk och andra ämnen: anteckningar och reflektioner*. Lund: Gleerup, 1900.
- Cederschiöld, Maria. "Inledningsföredrag vid Fredrika-Bremerförbundets diskussionsmöte om kvinnans politiska rösträtt den 15 april 1902". Stockholm: Aftonbladet, 1902.
- Connell, R. W. *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos, 2008.
- Dagny. "Kvinnans politiska rösträtt". 7, 1902, 171–174.
- Dagny. "Vinterns kurs i samhällslära i Stockholm. Den sista föreläsningen och afskedssamkvämet på Skansen". 18, 1908, 254.
- Dagny. "Våra kvinnliga stadsfullmäktige". 51, 1910, 589.
- Florin, Christina. *Kvinnor får röst: kön, känslor och politisk kultur i kvinnornas rösträttsrörelse*. Stockholm: Atlas, 2004.
- Florin, Christina, och Rönnbäck, Josefin. "Gamla och nya rum i politiken: kvinnorösträttsrörelsen som bildningsprojekt". I *Rösträtten 80 år: en forskarantologi*, red. Christer Jönsson, 13–32. Stockholm: Justitiedepartementet, 2001.
- Garefelt, Margit. *Augusta Widebeck: legendarisk banbrytare. Strängnäs gilles skrifter 16* (Strängnäs: Strängnäs gille, 1979).
- Goedecke, Klara. *Other guys don't hang out like this: gendered friendship politics among Swedish, middle-class men*, Uppsala: Uppsala universitet, 2018.
- Haraway, Donna. *Simians, cyborgs, and women*, New York: Routledge, 1991.

- Hill, Helena. *Befria mannen! Idéer om förtryck, frigörelse och förändring hos en svensk mansrörelse under 1970- och tidigt 1980-tal*. Umeå: h:ström - Text & kultur, 2007.
- Hirdman, Yvonne. "Genussystemet". *Tidskrift för genusvetenskap* 9, nr. 3 (1988): 49–63.
- Illouz, Eva, *Saving the modern soul: therapy, emotions, and the culture of self-help*, California, University of Berkeley, 2008.
- Josephson, Olle, red. *Arbetarna tar ordet. Språk och kommunikation i tidig arbetarrörelse*. Stockholm: Carlssons, 1996.
- Järvklo, Niclas. *Den nye mannen: statlig maskulinitetspolitik i Sverige från 1980-talet till 2020-talet*. Stockholm: Stockholms universitet, 2022.
- Kupers, Terry E. "Toxic masculinity as a barrier to mental health treatment in prison". *Journal of Clinical Psychology* 61, nr. 6 (2005): 713–724.
- Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt. *Sättet att bilda rösträttsföreningar och att leda förhandlingar*, 1911.
- Lipman-Blumen, Jean, "Toward a Homosocial Theory of Sex Roles: An Explanation of the Sex Segregation of Social Institutions", *Signs: The Journal of Women in Culture and Society*. 1, nr. 3, *Women and the Workplace: The Implication of Occupational Segregation* (1976): 15–31.
- Lorde, Audre, *Sister Outsider. Essays and Speeches*. Trumansburg, N.Y. Crossing Press, 1984.
- MakeEqual. #killmiddag*. www.killmiddag.se.
- Manns, Ulla, *Upp systrar, väpnen er! Kön och politik i svensk 1800-talsfeminism*. Stockholm: Atlas akademi, 2005.
- Milles, Karin. "Vi måste öva upp och ta mod till oss, enda sättet att sedan bli dugliga väljare": strategiskt kommunikationsarbete inom den kvinnliga rösträttsrörelsen". *Språk och stil* 26 (2016): 130–160.
- Milles, Karin. "Slidkrans, mansplain och Adam Berit: diskursivt arbete som begreppsutveckling och PR-trick". I *Svenskans beskrivning 37: förhandlingar vid trettiosjunde sammankomsten Åbo 8–10 maj 2019*, red. Saara Haapamäki, Ludvig Forsman, och Linda Huldén, 24–38. Åbo: Åbo Akademi, 2020.
- Ney, Birgitta. "Osynliga förbindelser: om kvinnliga journalisters dolda insats i rösträttskampen". I *Rösträtten 80 år: en forskarantologi*, red. Christer Jönsson, 33–42. Stockholm: Justitiedepartementet, 2001.
- Rönnbäck, Josefin. *Politikens genusgränser: den kvinnliga rösträttsrörelsen och kampen för kvinnors politiska medborgarskap 2002–1921*. Stockholm: Atlas, 2004.
- Sedgwick, Eve Kosofsky. *Between Men: English Literature and Male Homosexual Desire*. New York: Columbia University Press. 1985.

Spender, Dale. *Man Made Language*. London: Routledge & Keegan Paul, 1980.

Wahlström, Lydia. *Den svenska kvinnorörelsen: en historisk översikt*. Stockholm: Norstedts, 1933.

World Economic Forum. *Global Gender Gap Report, 2022*. https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2022.pdf (Hämtad den 10 augusti 2022).

Young, Stacey, *Changing the Wor(l)d: Discourse, Politics, and the Feminist Movement*. London & New York: Routledge, 1997.

Arkiv

Riksarkivet. De kvinnliga rösträttsrörelsernas arkiv, Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt, cirkulär nr 1 1907, 1-2.